

INTERNATIONAL RELATIONS

УДК 070 (100) : 355.01] (091)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2024.07.076

EVOLUTION OF INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK FOR THE ACTIVITIES OF MASS MEDIA IN WARS AND ARMED CONFLICTS

Iryna Tykhonenko,

e-mail: irinavi2202@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

The article attempts to consider the historical development of actions of the world community regarding the creation of an international legal framework for the activities of mass media in wars and armed conflicts. The chronological period considered by the author is regulated from the 19th century to the present stage, taking into account the forms and levels of interaction between states and relevant mass media organizations.

It was revealed that at the end of the 19th and the beginning of the 20th century, the efforts of the world community were based on the desire to expand the recognition of mass media rights in accordance with the Liber Code of 1863 and Hague Convention of 1907, at meetings of press representatives. The periods of the First and Second World Wars showed certain gaps in the protection of the press and expanded the formats of interaction not only of states, but also of non-state actors – the activities of the League of Nations, as well as the United Nations, and international non-governmental organizations. The biggest achievement was the regulation of the legal status of mass media workers within the framework of international humanitarian law and the relevant editions of the Geneva Conventions on prisoners of war and their Protocols. At the insistence and participation of international professional mass media associations, the issue was considered by resolutions of the UN Security Council, the UN General Assembly, and UNESCO. Currently, a great deal of work on the unification and modernization of the norms of activities of journalists in zones of armed conflicts is being conducted within the Council of Europe, as well as under the leadership of the organization ‘Reporters without Borders’.

The author came to the conclusion that the historical development of international legislation regarding the activities of the mass media in armed conflicts requires further elaboration, taking into account the uniqueness and particularity of the circumstances of each armed conflict and the violation of norms generally accepted by the international community by the warring parties or the aggressor state.

Keywords: mass media, journalists, protection of journalists, international humanitarian law, Geneva Convention, armed conflict

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВІЙНАХ І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Ірина Тихоненко,

e-mail: irinavi2202@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, вул. 68-Десантників, 10.*

Анотація

У статті здійснено спробу розгляду історичного розвитку дій світової спільноти щодо створення міжнародно-правової бази діяльності засобів масової інформації у війнах і збройних конфліктах. Хронологічний період, який розглядає авторка, охоплює час з 19 століття по сучасність, зважаючи на форми та рівні взаємодії держав і відповідних організацій ЗМІ.

Виявлено, що наприкінці 19 – початку 20 ст. зусилля світової спільноти ґрунтувалися на прагненнях розширити визнання прав ЗМІ відповідно до Кодексу Лібера 1863 р. та Гаазької конвенції 1907 р., на зібраннях представників преси. Періоди Першої та Другої світової воєн показали певні прогалини у захисті преси та розширили формати взаємодії не лише держав, а й недержавних акторів – діяльності Ліги Націй, а також Організації Об'єднаних Націй, міжнародних неурядових організацій. Найбільшим здобутком стала регламентація юридичного статусу працівників ЗМІ в межах міжнародного гуманітарного права та відповідних редакцій Женевських конвенцій про поводження з військовополоненими та Протоколами до них. За наполяганням та участю міжнародних фахових об'єднань ЗМІ питання перейшло у площину відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН, Генеральної Асамблеї ООН, ЮНЕСКО. Наразі, велика робота щодо уніфікації та модернізації норм діяльності журналістів у зонах збройних конфліктів ведеться в межах Ради Європи, а також під проводом організації «Репортери без кордонів».

Авторка прийшла до висновку, що історичний розвиток міжнародного законодавства щодо діяльності ЗМІ у збройних конфліктах потребує подальшого доопрацювання зважаючи на унікальність й особливість обставин кожного збройного конфлікту та порушення воюючими сторонами, або державою-агресором загальноприйнятих міжнародною спільнотою норм.

Ключові слова: засоби масової інформації, журналісти, захист журналістів, міжнародне гуманітарне право, Женевська конвенція, збройний конфлікт

Постановка проблеми. Російсько-українська війна поставила питання про рівень інформування, дезінформації в умовах воєнного стану, а також безпосередньо вплинула на виконання професійних обов'язків працівниками засобів масової інформації (ЗМІ) – їх юридичного статусу, прав під час роботи у зоні бойових дій, окупованій території та захисту життя, честі та гідності.

У річному звіті партнерських організацій для Платформи Ради Європи зі сприяння захисту журналістики та безпеці журналістів «Війна в Європі та боротьба за право повідомляти» опублікованому у 2023 р. зазначається, що понад 11 000 журналістів були акредитовані українською владою для висвітлення вторгнення Росії. Вони зіштовхнулися з низкою проблем і перепон у роботі, серед яких і такі, що становлять загрозу життю – спроби нападу та захоплення журналістів на окупованих

Росією територіях. Оскільки Україна запровадила воєнний стан і зробила військову таємницю пріоритетом, дуже мало військових кореспондентів допущено на передову. Проте, їх робота триває у воєнних умовах.

В Україні у 2022 р. під час висвітлення повномасштабного військового вторгнення Росії було вбито щонайменше 20 працівників ЗМІ, ще 21 був поранений. Зокрема відзначається, що 30 березня 2022 р. литовський документаліст М. Кведаравічус був убитий після того, як його викрали російські солдати у Маріуполі. Письменника та члена Національної спілки журналістів України Є. Баля російські військові затримали у своєму будинку під Маріуполем і три дні катували в підвалі, а після звільнення він помер. І це лише декілька прикладів зі Звіту (Annual Report 2023, 2023). Ці факти підтверджують надзвичайно високий рівень небезпеки для життя з якою зіштовхуються журналісти у виконанні фахової діяльності, хоча наразі вже існує низка міжнародних нормативних документів щодо статусу ЗМІ у війнах і збройних конфліктах, які прийняті як міжнародними міжурядовими, так і неурядовими організаціями із залученням фахових об'єднань ЗМІ на глобальному та регіональному рівнях міжнародних відносин.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання діяльності, фахових обов'язків і прав журналістів, працівників ЗМІ присвячено низку наукових розвідок, проте недостатньо ґрунтовних і систематизованих праць щодо питання еволюції міжнародно-правового регламентування діяльності ЗМІ у збройних конфліктах.

Відзначимо працю А.Ю. Кірика (Kiryk, 2023) щодо ґрунтовного аналізу правового статусу журналіста з акцентом на Женевські конвенції, а також С. Шевчук (Shevchuk, 2018), яка проаналізувала загальні особливості роботи журналістів у зонах конфлікту.

Серед закордонних науковців, які досліджували зазначену проблематику, відзначимо працю Д. Говарда (Howard, 2002) з Єльського університету (США), яка ґрунтовно розкриває спроби створити комплексне міжнародно-правове регулювання діяльності ЗМІ у війнах, зокрема, періоду Першої та Другої світових воєн. Французький науковець, юридичний радник «Репортерів без кордонів» А. Бальгі-Галуа (Франція) (Balguy-Gallois, 2004), С. Ядав (Непал) (Yadaw, 2015), Е. Кроуфорд (Австралія) (Crawford, 2012) акцентують увагу на питаннях захисту журналістів у збройних конфліктах апелюючи до документів і практичної діяльності преси у «гарячих точках» планети.

Джерельною та фактологічною основами дослідження стали документи у царині міжнародного гуманітарного права, що стосуються та регламентують діяльність, юридичний статус і захист прав ЗМІ, журналістів на територіях, де ведуться війни або збройні конфлікти. Відзначимо вагомість під час проведення дослідження видання організації «Репортери без кордонів» у партнерстві з ЮНЕСКО – «Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах» (Safety guide for journalists: a handbook for reporters in high-risk environments, 2017).

Метою дослідження є аналіз еволюції, історичних конференцій, документів, що сформували існуючу наразі міжнародну нормативно-правову базу щодо діяльності працівників засобів масової інформації під час воєн і збройних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного міжнародного права, журналісти, які перебувають на законних робочих місцях у районах збройних конфліктів, користуються захистом міжнародного гуманітарного права, поділяються на декілька груп. Першою категорією є військові кореспонденти, які займаються висвітленням подій на воєнних театрах. Другою групою є журналісти, які здійснюють небезпечні професійні відрядження у зони збройного конфлікту. Третьою категорією є журналісти, відряджені до військових частин. Важливо відзначити також групу та статус незалежних журналістів, які можуть оповіщати про події в зоні конфлікту, не належачи до вищезазначених категорій, і при цьому

користувалися міжнародним захистом як цивільне населення (Kiryk, 2023: 376). Діяльність зазначених груп журналістів, працівників ЗМІ регламентується відповідно до низки документів, які міжнародна спільнота формувала досить тривалий час.

Перші спроби міжнародної правової регламентації діяльності засобів масової інформації було зроблено наприкінці 19 ст. як урядами окремих країн чи груп держав, так і у межах діяльності професійних організацій журналістів. Першими та найважливішими з таких зустрічей були два міжнародні конгреси у справах друку в США та Бельгії у 1893 р., основним питанням яких стала проблема покращення умов праці та ролі преси на міжнародній арені (Howard, 2002: 510). Хоча ці дискусії були комплексними та корисними для того часу, все ж таки вони не змогли привести в розробку або застосування конкретні міжнародні рішення.

Варто зазначити ще один аспект діяльності цих конгресів вже у призмі конфліктогенності міжнародних відносин – прагнення розширити визнання прав ЗМІ відповідно до Кодексу Лібера 1863 р. Цей Кодекс містив правила ведення сухопутних воєн, визначав норми міжнародного гуманітарного права щодо захисту прав цивільного населення та гідного поводження з військовополоненими. Відповідно, відбувалося апелювання і до правил захисту діяльності ЗМІ в період збройного конфлікту, а Стаття 50 Кодексу Лібера вказувала наступні умови: «громадяни, які супроводжують армію з будь-якою метою, зокрема як маркітанти, редактори або журналісти журналів, при взятті в полон можуть розцінюватися як військовополонені і можуть бути затримані відповідно до такого статусу» (Gorokhovska & Semenyuk, 2014: 115).

Також варто відзначити, що під час обговорення міжнародних законів про право збройних конфліктів на мирних конференціях у Гаазі в 1899 р., аналогічне положення щодо журналістів було включено до статті 13, а також підтверджено у Гаазьких правилах про закони та звичаї сухопутної війни 1907 р. У додатку четвертої Гаазької конвенції 1907 р. Стаття 13 Положення передбачає, що «особи, які йдуть за армією, але не належать їй, наприклад, кореспонденти газет і репортери, мають право, у разі захоплення, на ставлення до них нарівні з ув'язненими військовополоненими, при умові, що вони знаходяться у розпорядженні відповідної акредитації від військової влади тієї армії, яку вони супроводжували» (Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land...). Це положення було також включено до Женевської конвенції 1929 р. про поводження з військовополоненими (Geneva Convention of 27 July 1929 relative to the treatment of prisoners of war).

Проте, у цих документах журналісти розглядаються як категорія осіб, яка йде за збройними силами, не входячи при цьому до особового складу армії, і яка у разі захоплення має право на те саме ставлення, що й військовополонені, але зберігаючи статус цивільної особи. У цьому випадку має дотримуватися найважливіша умова – журналісти повинні мати посвідчення, видане військовою владою країни.

Варто зазначити, що після Першої світової війни зусилля щодо удосконалення міжнародно-правових норм забезпечення діяльності ЗМІ у збройних конфліктах тривали і втілилися у багатосторонній взаємодії, насамперед, на майданчику Ліги Націй. Найбільш важливою спробою Ліги Націй у питаннях захисту представників тогочасних ЗМІ була конференція експертів у сфері преси, яка відбулася у 1927 р. та ухвалила низку резолюцій для розгляду державами-членами (Yadaw, 2015). На жаль, жодна з пропозицій щодо захисту преси не була успішною, і ці спроби були перервані новою війною.

Завершення Другої світової війни зробило новий імпульс розвитку міжнародних норм захисту журналістів у збройних конфліктах вже у діяльності Організації Об'єднаних Націй. У підготовці проекту конвенції цієї організації кілька статей було запропоновано для забезпечення особливого захисту журналістів. Запропонована стаття 2 проекту стосувалася видачі представникам преси та журналістам національною владою спеціальних посвідчень особи. Запропонована

стаття 10 Конвенції передбачала, що сторони у конфлікті повинні зробити все, що в їх силах, щоб захистити журналістів (Crawford, 2012). Після розробки Женевських конвенцій 1949 р., журналісти були класифіковані як цивільні особи: «це люди, які не беруть активної участі у бойових діях, у тому числі члени збройних сил, які склали зброю, а також ті, що перестали брати участь у військових діях внаслідок хвороби, поранення, затримання, або з будь-якої іншої причини, повинні за будь-яких обставин користуватися гуманним ставленням до них». Також «військові кореспонденти» входять до категорії осіб, дещо відмінної від тієї, про яку йдеться у Конвенції 1929 р. – їх об'єднує те, що вони пов'язані з військовими, не входячи до структури збройних сил. Також тільки військові кореспонденти можуть бути захоплені під час воєнних дій, оскільки цивільні особи (у тому числі ті журналісти, які не є військовими кореспондентами) мають бути вільними від захоплення та нападу відповідно до четвертої Женевської конвенції та Протоколу II до Женевської конвенції (Balguay-Gallois, 2004: 39).

Не зважаючи на широкий спектр дії цих захисних заходів для журналістів, вони не враховують особливих труднощів, з якими зіштовхуються представники ЗМІ, які, як правило, безпосередньо пов'язані з конфліктом, ніж звичайні мирні жителі. Багато коментаторів і журналістів відчували недоліки та прогалини в юридичному та практичному вимірах забезпечення їм особливого статусу відповідно до Женевських конвенцій.

До модернізації процедур регламентації захисту представників ЗМІ у війнах і збройних конфліктах долучилися міжнародні неурядові організації (МНУО). Однією з перших великих спроб МНУО був з'їзд Міжнародної федерації головних редакторів у 1957 р., де проведено ретельне розслідування питань пов'язаних із безпекою журналістів. Врешті-решт, федерація була не в змозі дійти певного висновку та передала це питання на розгляд Міжнародної комісії юристів у 1967 р. Проєкт було розглянуто та змінено на семінарі, що відбувся в Женеві у квітні 1968 р. Представникам журналістського фаху, а також представникам інших організацій, таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) було дозволено подати свої зауваження під час наради (Howard, 2002: 513-514).

Кульмінацією цих зусиль став конгрес Міжнародної федерації шеф-редакторів у Монтекатині (Франція) у травні 1968 р. На засіданні було ухвалено попередній проєкт Конвенції про захист журналістів у небезпечних відрядженнях (Проєкт Монтекатині). Відповідно до Проєкту було запропоновано утворення міжнародного Комітету із захисту журналістів у небезпечних місцях, який мав би стати незалежним органом, до якого входили б організації ЗМІ, які перебувають під егідою ООН. Не зважаючи на те, що Проєкт Монтекатині був ретельно продуманий, він не був направлений до ООН для розгляду (Tumberg & Waisbord, 2017).

Наступна важлива спроба МНУО у сфері забезпечення діяльності ЗМІ у збройних конфліктах мала місце у відповідь на міжнародну трагедію – у 1970 р. сімнадцять журналістів зникли в Камбоджі. У тому ж році Міжнародний інститут преси провів дві наради, де окрім низки організацій ЗМІ взяли участь представники з Міжнародної асоціації юристів-демократів, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти науки і культури (ЮНЕСКО) та Міжнародного інституту з прав людини. Засідання сприяло створенню Міжнародного Професійного комітету з питань безпеки журналістів (далі Комітет з питань безпеки). Проте такий план було припинено у 1975 р. через відсутність консенсусу між країнами (Howard, 2002: 515). Відзначимо, що на розгляді в ООН, 9 грудня 1970 р., після звернення Генерального секретаря, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй (ГА ООН) ухвалила Резолюцію щодо захисту журналістів, які перебувають у небезпечних місцях (Resolution of Protection of journalists...; Davies, 2013: 1259). Після цієї резолюції Комісії з прав людини було надано попередній проєкт Конвенції про захист журналістів, створений переважно організаціями професійних журналістів. При розгляді питання дипломатична конференція запропонувала нову статтю, для

включення до проекту Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій у 1977 р. – Стаття 79 «Заходи захисту журналістів» (Protocol Additional to the Geneva Conventions..., 1979).

В основі цієї статті були зазначені наступні положення: журналіст, який перебуває в зоні збройного конфлікту, як цивільна особа, захищений міжнародним гуманітарним правом саме як цивільна особа. Військові кореспонденти, які акредитовані при збройних силах, зберігають своє особливе положення, визнане Статтею 4А, пункт 4, Конвенції III (Geneva Convention (III) on Prisoners of War). І, нарешті, підтвердженням того, що особа є журналістом, є посвідчення, зразок якого наводиться у додатку до Протоколу (Protocol Additional to the Geneva Conventions..., 1979). Найбільшим здобутком прийняття Додаткового протоколу став саме факт видачі журналістам відповідних посвідчень, проте, на цьому, активність дій ООН щодо питань захисту ЗМІ у збройних конфліктах була зведена до мінімуму на досить тривалий час.

Лише у 1989 р. Підкомісія із запобігання дискримінації та захисту представників національних меншин почала розглядати це питання. Один із членів підкомісії, В. Саді, вніс на розгляд проект резолюції щодо захисту преси (Резолюція Саді). На жаль, Підкомісія не ухвалила проект резолюції, відтермінувавши процедуру до наступної сесії. Ця відстрочка відзначила востаннє, коли у Підкомісії офіційно під егідою ООН розглядалося питання щодо захисту преси (Howard, 2002: 517-518).

Чільне місце у розробці міжнародно-правових норм щодо забезпечення діяльності ЗМІ у період збройних конфліктів посідає діяльність Організації Об'єднаних Націй з питань освіти науки і культури. ЮНЕСКО вперше офіційно розглянула це питання на колоквиумі, що відбувся у Флоренції (Італія) у квітні 1977 р. на засіданні, присвяченому зв'язку та інформаційному потоку в цілому. Зокрема, складений на цій зустрічі робочий документ засвідчив, що «має бути забезпечений захист для журналістів, які працюють у небезпечних місцях у зонах збройних конфліктів» (Tumberg & Waisbord, 2017).

У 1978 р. на двадцятій сесії Генеральної асамблеї ЮНЕСКО було ухвалено Декларацію про основні принципи, що стосуються вкладу засобів масової інформації у зміцнення миру та міжнародного порозуміння, у розвиток прав людини й у боротьбу проти расизму й апартеїду і підбурювання до війни. У пункті 4 цього документа Статті 2 Асамблея заявила, що «дуже важливо, щоб журналісти та інші працівники засобів масової інформації, у їхній власній країні чи за кордоном, були впевнені у захищеності гарантій надання їм найкращих умов для здійснення професійної діяльності» (Declaration on Fundamental Principles..., 1978).

ЮНЕСКО продовжувала акцентувати свою увагу на цій темі під час консультативної наради між представниками Міжнародної організації журналістів та Міжнародної федерації журналістів у Парижі 21-22 січня 1980 р. Наступною була зустріч організацій ЗМІ у квітні 1980 р. в Мексиці організована Латиноамериканською федерацією журналістів, за участю Міжнародної федерації журналістів і Конфедерації журналістів АСЕАН (Howard, 2002). Вона завершилася ухваленням документу із закликом до ГА ООН визначити, чому попередні спроби вирішення проблеми в ООН не мали успіху і що можна зробити на майбутнє.

Вже після завершення доби «холодної війни» відбулися активні зрушення у діяльності ООН до яких закликала вище зазначена зустріч організацій ЗМІ. Акцентуємо увагу на наступних заявах і документах. Зокрема, Резолюція 1738, яку Рада Безпеки ООН (РБ ООН) прийняла у 2006 р., і яка нагадує всім сторонам у збройному конфлікті – як державним, так і недержавним суб'єктам – про зобов'язання не лише поважати та захищати журналістів, працівників засобів масової інформації та персонал, що з ними пов'язаний, а й запобігати насильству, боротися з безкарністю та захистом обладнання ЗМІ (Resolution 1738 adopted by the Security Council..., 2006).

Зазначена Резолюція РБ ООН стала продовженням і підтвердженням намірів захисту ЗМІ, діяльності журналістів у збройних конфліктах, які були також зазначені у Резолюції 1265 РБ ООН – першій Резолюції РБ ООН з розгляду питання захисту цивільних осіб у збройному конфлікті, насамперед біженців. Адже відповідно до норм міжнародного гуманітарного права журналісти у військових конфліктах підпадають під норми захисту як цивільне населення (є винятки для військових кореспондентів) (Resolution 1265..., 1999).

У квітні 2006 р. РБ ООН ухвалила Резолюцію 1674, яка підтримує загальний принцип, що навмисний напад на цивільних осіб, у тому числі тих журналістів, які практикують свою професію в районах збройного конфлікту, є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права (Resolution 1674..., 2006).

Ще одним важливим документом є Резолюція 2222 прийнята РБ ООН 27 травня 2015 р., яка наголошує на «особливих ризиках», яким піддаються журналістки та працівниці ЗМІ під час виконання своєї роботи, і закликає враховувати наявність гендерних питань і небезпек у заходах гарантування безпеки журналістів під час збройного конфлікту». Відзначимо, що ця Резолюція була прийнята у зв'язку із жорстоким нападом на військового репортера телеканалу CBS на майдані Тахрір у Каїрі 2011 р. (Safety guide for journalists, 2017: 15).

Медельїнська декларація про забезпечення безпеки журналістів і боротьбу з безкарністю (Medellin Declaration..., 2007) прийнята ЮНЕСКО у травні 2007 р., підтверджує необхідність захисту журналістів у небезпечних зонах у ширшому розумінні, ніж Женевські конвенції 1949 р.

Відзначимо, що у партнерстві з ЮНЕСКО, організація «Репортери без кордонів» у березні 2022 р. видала Посібник з безпеки для журналістів – нове видання посібника для репортерів у зонах високого ризику. Вперше опублікований 1992 р. й відтоді кілька разів оновлений, цей посібник також видано французькою, іспанською й арабською мовами та є переклад українською мовою (Safety guide for journalists, 2017).

12 квітня 2012 р. керівництво Організації Об'єднаних Націй ухвалило План дій ООН щодо безпеки журналістів і проблеми безкарності. Цей план є координуваним міжвідомчим механізмом із багатостороннім підходом до втілення глобальної стратегії, спрямованої на посилення захисту представників ЗМІ. Генеральна Асамблея ООН 18 грудня 2013 р. прийняла Резолюцію 68/163, що стосується безпеки журналістів. Ця резолюція проголосила 2 листопада Міжнародним днем припинення безкарності за злочини проти журналістів і поклала на ЮНЕСКО відповідальність за координацію реалізації Плану дій (Safety guide for journalists, 2017: 15).

Варто наголосити, що у вище зазначеній Резолюції ГА ООН 68/163 акцентується, що «журналісти, працівники засобів масової інформації та пов'язаний з ними персонал, які перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, розглядаються як цивільні особи та користуються повагою та захистом» (Resolution adopted by the General Assembly..., 2013). Резолюція засуджує насильство проти журналістів, чи то в ситуації збройного конфлікту, чи ні, закликає держави-члени для запобігання такому насильству, і просить їх створити умови безпеки, які дозволять журналістам працювати в незалежному порядку, не зазнаючи тиску.

Відзначимо, що Рада Європи також зробила внесок у формування нормативно-правової бази захисту та діяльності ЗМІ у збройних конфліктах, оприлюднивши наступні документи:

– Декларація Комітету міністрів Ради Європи «Про захист журналістів в умовах конфліктів і тиску» (прийнята Комітетом міністрів 3 травня 1996 р. на 98 сесії);

– Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R(96)4 «Про захист журналістів в умовах конфлікту і тиску» (ухвалена Комітетом міністрів від 3 травня 1996 р. на 98-й сесії)

– Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1438 (2005) «Свобода преси і умови роботи журналістів у зонах конфліктів» (прийнято Асамблеєю 28 квітня 2005 р. на 14-й сесії)

– Декларація Комітету міністрів Ради Європи «Про захист журналістики та безпеку журналістів та інших медіа учасників» (прийнята Комітетом міністрів 30 квітня 2014 р. на 1198-му засіданні постійних представників міністрів)

– Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 2053 (2015) «Про захист безпеки журналістів та свобода медіа в Європі» (прийнято Асамблеєю 29 січня 2015 р. на 8-му засіданні) (Collection of documents of the Council of Europe, 2016).

У результаті Міжнародна декларація щодо безпеки журналістів, представлена в Женеві у грудні 2015 р. з участю 70 медійних організацій, ґрунтується на новому підході до відповідальності за забезпечення безпеки представників ЗМІ. Вона висвітлює важливість збільшення усвідомленості журналістами, редакціями та медіа-організаціями щодо передових практик, пов'язаних із безпекою, а також використання механізмів для оцінки і контролю ризиків, з якими зіштовхуються представники ЗМІ (Journalism in Conflict..., 2016: 24).

Висновки. На основі вище згаданих фактів, можна стверджувати, що еволюція розвитку міжнародно-правових норм щодо забезпечення діяльності ЗМІ у період воєн і збройних конфліктів відзначається як низкою безрезультатних спроб, так і успіхами щодо прийняття відповідних нормативних документів. Міжнародно-правовий захист ЗМІ у збройних конфліктах є об'єктом розгляду наступних груп документів: Чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. та двох Додаткових протоколів 1977 р., Резолюцій РБ ООН, Резолюцій ГА ООН, документів прийнятих Радою Європи, ЮНЕСКО, а також за участю організацій ЗМІ.

Відзначимо, що на практиці не завжди ці документи повною мірою захищають журналістів, зважаючи на унікальність й особливості обставин кожного збройного конфлікту та порушення загальноприйнятих міжнародною спільнотою норм воюючими сторонами, або державою-агресором. Тому, робота над покращенням, оновленням та уточненням міжнародно-правової бази щодо діяльності ЗМІ у збройних конфліктах триває.

REFERENCES

- Annual Report 2023 by the partner organizations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists. War in Europe and the Fight for the Right to Report (2023). *Council of Europe*. Retrieved from <https://cutt.ly/bwXUxUMw>
- Balguy-Gallois, A.** (2004). The protection of journalists and news media personnel in armed conflict. *International Review of the Red Cross*, 86 (853), 37-67.
- Collection of documents of the Council of Europe. Safety of journalists* (2016). Kyiv: LLC 'LIV PRINT' // *Збірник документів Ради Європи. Безпека журналістів* (2016). Київ: ТОВ "ЛІВ ПРИНТ".
- Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land (1907). *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/7wXUx2XT> // IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі (1907). *Верховна Рада України. Законодавство України*. Retrieved from <https://cutt.ly/bwXUqTJ>
- Crawford, E.** The International Protection of Journalists in Times of Armed Conflict and the Campaign for a Press Emblem. *Social Science Research Network Electronic Library*. Retrieved from <https://cutt.ly/cwXUcrFo>
- Davies, K.** (2013). Legal Avenues for Ending Impunity for Death of Journalists in Conflict Zones: Current and Proposed International Agreements. *International Journal of Communication*, 7, 2157-2177.
- Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human

- Rights and to Countering Racialism, Apartheid and Incitement to War (1978). *UNESCO*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwXUcosy>
- Geneva Convention (III) on Prisoners of War (1949). *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/YwXUcj6h> // Женевська конвенція (III) про поводження з військовополоненими (1949). *Верховна Рада України. Законодавство України*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwXUbgqg>
- Geneva Convention of 27 July 1929 relative to the treatment of prisoners of war (1929). *International Committee of the Red Cross*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwXUcv4T>
- Gorokhovska, O. & Semenyuk, I.** (2014). Lieber Code and its implications for development and codification of international humanitarian law. *Derzhava ta Regiony. Seriya Pravo*, 2, 114-118 // **Гороховська, О. & Семенюк, І.** (2014). Кодекс Лібера та його значення для розвитку й кодифікації міжнародного гуманітарного права. *Держава та регіони. Серія Право*, 2, 14-118.
- Howard, D.** (2022). Remaking the pen mightier than the sword: an evaluation of the growing need for the international protection of journalists. *Digital Commons: a service of the University of Georgia Law Library*. Retrieved from <https://cutt.ly/gwXUcTcb>
- Journalism in Conflict: Best Practices and Recommendations: A Handbook of Recommendations for Media Workers* (2016). Київ: 'VAITE Company' // *Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ* (2016). Київ: «Компанія ВАІТЕ».
- Kiryk, A.Yu.** (2023). Legal status of journalists during armed conflicts. *Pravo i Suspilsto*, 1, 374-379. // **Кірик, А.Ю.** (2023). Правовий статус журналістів під час збройних конфліктів. *Право і суспільство*, 1, 374-379.
- Medellin Declaration Securing the Safety of Journalists and Combating Impunity (2007). *United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wXUcBfb>
- Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) (1977). *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/bwXUv9ys> // Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол І) (1977). *Верховна Рада України. Законодавство України*. Retrieved from <https://cutt.ly/uwXUbdT4>
- Resolution 1738 adopted by the Security Council at its 5613th meeting (2006). *Security Council Report*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwXUvInj>
- Resolution 1265. The Protection of civilians in armed conflict adopted by the Security Council (1999). *United Nations Digital Library*. Retrieved from <https://cutt.ly/lwXUbnUnw>
- Resolution 1674 at its 5430th meeting (2006). *Official Documents System of the United Nations*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwXUvTxo>
- Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013. 68/163. The safety of journalists and the issue of impunity (2013). *Official Documents System of the United Nations*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwXUvnNY>
- Resolution of Protection of journalists engaged in dangerous missions in areas of armed conflicts: resolution / adopted by the General Assembly (1970). *United Nations Digital Library*. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/658844>
- Safety guide for journalists: a handbook for reporters in high-risk environments*. (2017). Paris: Reporters Without Borders International Secretariat // *Посібник з безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах*. 2017. Париж: Reporters Without Borders International Secretariat.
- Shevchuk, S.** (2018). Peculiarities of journalists' work in military conflict zones. *ENPUiR*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wXUv9hd> // **Шевчук, С.** (2018). Особливості роботи журналістів в зонах військових конфліктів. *ENPUiR*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wXUv9hd>
- Tumberg, H. & Waisbord, S.** (2017). *The Routledge Companion to Media and Human Rights*. Routledge. Retrieved from <https://cutt.ly/cwXUbnhaQ>
- Yadaw, K.S.** (2015). Journalist and news media personnel in armed conflicts: protection measures in international humanitarian law. *Academia.edu*. Retrieved from <https://cutt.ly/vwXUbxJh>